

Леу Сніжана Олексіївна
м.н.с. лабораторії зарубіжних систем професійної освіти і навчання
Інституту ПТО НАПН України
Даний матеріал є частиною практичного посібника
«Професійні навчальні заклади в країнах Європейського Союзу»
<http://lib.iitta.gov.ua/711447/>

2.6. ЦЕНТРИ (ПРОФЕСІЙНОЇ) ДОСКОНАЛОСТІ/МАЙСТЕРНОСТІ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

У сучасному освітньому просторі дедалі більшого поширення набувають так звані *Centres of Excellence* (далі Центр). У багатьох країнах такі Центри вже успішно функціонують у секторі професійної освіти і навчання, як з ініціативи уряду, так і в рамках проектів міжнародних фондів та організацій. Для України дослідження особливостей функціонування Центрів досконалості в системах професійної освіти і навчання інших країн може бути корисним у контексті: а) рекомендованого в Заключному звіті Проекту Європейської Комісії в Україні (№ 2017/385997) «Формулювання допомоги ЄС у реформуванні системи професійної (професійно-технічної) освіти в Україні» щодо створення регіональних багатофункціональних центрів передового досвіду професійної освіти і навчання [147, с.58-59 (А.2)]; б) визначеної Європейським фондом освіти потреби оптимізації мережі професійно-технічних навчальних закладів шляхом удосконалення вже існуючих та розроблення й пілотного випробування нового типу навчального закладу на основі кількох моделей з подальшим поширенням у всіх регіонах/галузях економіки України [99]. Тому в цьому розділі ми розглянемо суть і мету створення таких Центрів та їх значення і функції в секторі професійної освіти і навчання.

Насамперед, вважаємо за потрібне звернутись до значення слова «excellence» у перекладі з англійської для подальшого правильного використання відповідного його значення для повноцінного відображення самої суті такого явища. Отже, слово «excellence» має низку значень, а саме:

– досконалість, видатна майстерність, висока якість, перевага, високий рівень розвитку, відмінні (досконалі) успіхи/досягнення, видатна якість, високі досягнення, видатні досягнення (в якій-небудь сфері) – *загальна лексика*;

- високі стандарти якості – *бізнес лексика*;
- особливі успіхи (Excellence in Arts Award - стипендія «За особливі успіхи в галузі мистецтва»), особливі досягнення (у вивченні предмета; особливо в тексті атестатів і дипломів) – *сектор освіти*;
- майстерність – *сектор економіки*.

Не забуваймо також і про термін «*academic excellence*», що використовується в *секторі освіти* й означає успіхи в навчанні, високі стандарти навчання, особливі досягнення (у вивченні предмета і особливо в тексті документів про підтвердження рівня освіти).

Отже, зважаючи на різнобарвність перекладу та значення слова в залежності від сфери його використання, можна вважати за допустиме перекладати *Centres of Excellence* і як *Центр досконалості* чи *Центр передового досвіду*, або ж *Центр майстерності*, залежно від сфери/сектору економіки, де він використовується. Так, у бізнес-секторі та/чи сфері технологій це може бути Центр досконалості чи Центр передового досвіду, для промисловості – Центр майстерності, а в професійній освіті та навчанні його уточнена назва може залежати від сектора економіки на задоволення потреб якого й працює відповідний навчальний заклад. Тому для сфери послуг та харчування це може бути Центр майстерності, для сфери виробництва та/чи технологій – Центр передового досвіду, у соціальній сфері – Центр досконалості тощо.

То ж що таке *Centres of Excellence* (далі *Центр*)? Яка мета його створення? У чому полягає його функціонування? Які є різновиди/типи *Центрів*?

Загалом, Центр досконалості – це команда або організація, яка надає керівництва, інструкції чи підтримку, досліджує та впроваджує кращі практики, проводить тренінги тощо для фокусної зони. Центр може запроваджувати передові технології, нові бізнес-концепції, заповнювати прогалини у вміннях чи організувати навчання, підвищення кваліфікації чи бути створений для відродження призупинених ініціатив. Основними складовими чи зонами впливу такого Центру, як правило, є управління та організація, інструменти їх втілення, методологія коректного впровадження і, звичайно ж, люди або цільова група, на яку всі попередні заходи і спрямовані (наприклад рис. 10).

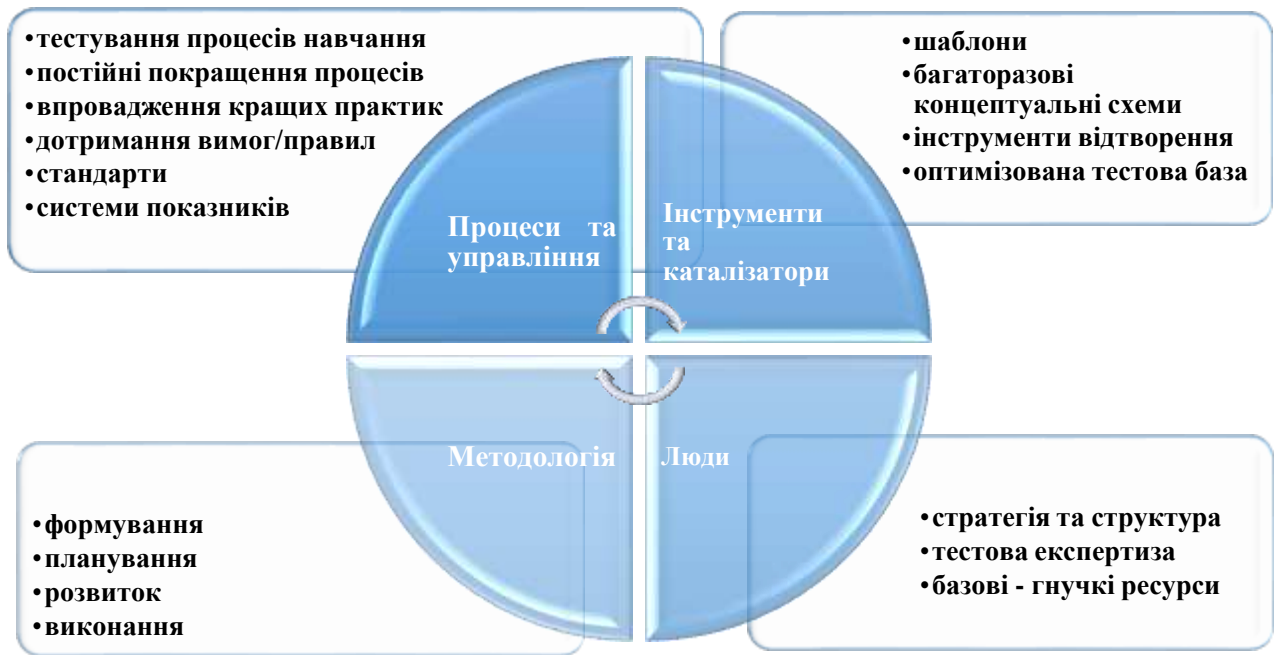

Рис. 10. Зони впливу та діяльності Центрів

Щодо структурної побудови чи юридичного статусу, то якщо такий Центр функціонує в організації, це обов'язково має бути окрема структурна одиниця, а група людей чи вповноважений відділ, що виконує функції Центру розвитку компетенцій чи здібностей. Це також може бути й мережа установ, які співпрацюють один з одним для досягнення чи опанування передового досвіду в певній галузі (наприклад, Центр з досконалості у коледжах Рочестера з питань математики та науки). У технологічних компаніях концепція Центру часто асоціюється з новими програмними засобами, технологіями або пов'язаними бізнес-концепціями, наприклад, сервіс-орієнтована архітектура, або бізнес-аналітика. В академічних установах Центр часто представлений у вигляді команди співробітників чи викладачів різних дисциплін, яка зосереджується на конкретній галузі досліджень або професійної діяльності. У секторі охорони здоров'я цей термін часто відноситься до Центру, який надає елементарну та легкодоступну медичну допомогу пацієнтам.

Загалом, створення Центру це вагомий крок у напрямку розвитку можливостей компанії, наприклад проведення належного аналізу даних з наступним прийняттям управлінських рішень в бізнесі.

У сфері професійної освіти і навчання, незалежно від назви – Центри передового досвіду, Центри (професійної) майстерності чи Центри досконалості, – створення таких сучасних осередків здобуття висококваліфікованої професійної освіти, що відповідає потребам роботодавців, ринку праці, розвитку технологій тощо, сприяє підвищенню престижу та попиту на професійну (професійно-технічну, технічну, технологічну) освіту серед населення. Наприклад, у Молдові проект ЄС «Підтримка сектора професійної освіти і навчання в Республіці Молдова» (реалізується консорціумом під керівництвом німецької компанії GOPA Worldwide Consultants) протягом 2014-2017 рр. сприяв створенню декількох Центрів майстерності/досконалості і вже в 2016 році результати не забарились. За п'ять днів початку вступної кампанії в професійно-технічні навчальні заклади кількість студентів перевищила кількість запропонованих місць, наприклад: Центр майстерності для сфери послуг та харчової промисловості (Center for Excellence in Services and Food) в м. Белці (437 заявок на 345 запропонованих місць), Центри досконалості в галузі комп'ютерних наук та ІКТ (Centre of Excellence in Computer Science and ICT) у м. Кишинів (рекордна кількість 526 заявок) та сектора економіки і фінансів (Centre of Excellence in Economics and Finance) (виконує 89% планів прийому). Загалом, середній рівень прийому на професійну освіту та підготовку впродовж першого тижня з початку кампанії становив 30% для професійно-технічних навчальних закладів, та більше 55% – для коледжів та Центрів майстерності/досконалості [27].

Основним напрямом і цілями проекту є підтримка реформи сектора ПТО в Молдові та підготовка основних учасників у сфері професійної освіти та підготовки кадрів для підвищення якості професійної освіти. Окрім технічної допомоги, наданої в рамках цього проекту, ЄС підтримує бюджет уряду Молдови на суму 25 млн. Євро для належної підтримки модернізації та оптимізації загальної та професійної освіти. Метою такої підтримки є підвищення конкурентоспроможності національної економіки шляхом підготовки кваліфікованої робочої сили відповідно до поточних та майбутніх вимог ринку.

У 2015 році за підтримки програми Erasmus + Європейська асоціація з питань професійної освіти і навчання (European Vocational training Association

(EVTA) започаткувала ініціативу *«Ярлик якості професійної освіти і навчання»* (VET Quality Label), щоб сприяти розвитку та поліпшенню ПОН шляхом удосконалення навчання та, відповідно, підвищення кваліфікації працівників.

Команда фахівців за *основний орієнтир* встановили *якість та інновації*, так як вони вважаються «ключами» для поліпшення систем професійної підготовки. Поняття «якість» не статичне чи абсолютне і розвивається в умовах адаптації до змін потреб ринку та/чи клієнта і, звісно, відповідає маркетинговим цілям. Це явище має багатоманітне відображення в різних літературних чи довідкових джерелах, але коли мова йде про *освітню та навчальну діяльність*, то аналіз якості в основному стосується *«послуг»*, а не *«продуктів»*. Тому в основу значення «ярлика якості» ПОН Асоціація заклала *якість маркетингу професійної майстерності* через поширення спільного стандарту передового досвіду та аналіз соціальної користі ПОН (основи політики Асоціації в проекті) [124].

За переконанням експертів Асоціації, підхід до ідеї «якісного маркування» ПОН має бути реалізований шляхом *прийняття та розвитку концепції «Центру досконалості у сфері професійно-технічної освіти»* як осередку систематичних професійно ефективних, соціально значимих, методологічно вдосконалених послуг професійного навчання. Центр також повинен досліджувати, ретельно вивчати та втілювати у життя будь-які аспекти «досконалості» і на рівні фахівців-«однокласників» (освітні навчальні асоціації чи Центри), і зацікавлених сторін (керівники та компанії), і працівників (професіонали та вчителі), і клієнтів (учнів/студенти). Тобто, використовувати суб'єктивний (відносний) підхід, спрямований на вивчення об'єктивних (абсолютних) елементів якості.

За визначенням команди фахівців Асоціації, Центр досконалості для системи професійної освіти і навчання повинен *постійно розвиватись, мати низку відмінних елементів та особливостей від показників, послуг та умов звичайних навчальних закладів системи ПОН середнього рівня та «йти в ногу» з різноаспектними технологічними й інноваційними змінами*, а саме:

– інноваційна інфраструктура, структурна організація Центру та наявність сучасних технологій/обладнання;

- налагодження, розвиток та підтримка взаємозв'язків з найбільш інноваційними компаніями з питань компетентностей, підготовки та працевлаштування;

- оновлення відповідних чи дотичних профілів професій, навчальних планів та програм підготовки;

- забезпечення технологічної, методологічної та педагогічної модернізації (підвищення кваліфікації/професійне вдосконалення) тренера.

Задля успішної реалізації поставлених завдань Асоціація розробила відповідну *методологію* вивчення та аналізу основних характеристик досконалості, це:

- обговорення стандартів та показників;
- визначення кандидатів у відповідних професійних мережах;
- проведення інтернет-опитування про Центри досконалості/професійної майстерності;

- мапування та аналіз елементів передового досвіду і перепон, що суперечать стандартам і нормам якості;

- створення каталогу Центрів досконалості ПОН для тренерів та фахівців у відповідних професійних мережах на основі укладання угод про співпрацю.

Зауважимо, що приналежність до мережі Центрів досконалості передбачає як низку переваг, так і зобов'язань для її учасників. Це можуть бути спільні заходи, програми, проекти, заходи покращення діяльності тощо – переваги; і надання можливостей, потужностей, ресурсів для проведення запланованих заходів та реалізації запланованого тощо – зобов'язання. Центри також повинні функціонувати в межах моделі соціальної значимості (*social utility model*), що базується на п'яти стрижнях, а саме:

- боротьба з масовими безробіттями, підтримка сталого повернення до роботи;

- стабільна працездатність, збереження робочих економічно стратегічних компетенцій;

- доступ до навчання або підтримка для всіх без дискримінації за ознаками території та/або прибутку, рівності, безпеки праці тощо;

- дотримання принципу соціального зв'язку та територіальної близькості до спільноти;
- реалізацію управління, соціальних та управлінських інновацій.

У рамках проекту було створено мережу Центрив у Бельгії, Франції, Італії та Німеччині (рис. 11).

Рис. 11. Мапа Центрив досконалості професійної освіти і навчання проекту «Ярлик якості професійної освіти і навчання» (VET Quality Label) Європейської асоціація з питань професійної освіти і навчання (European Vocational training Association (EVTA) за підтримки програми Erasmus +

Значний досвід у впровадженні Центрив досконалості має Об'єднане королівство Великої Британії та Північної Ірландії, адже в країні дискусії щодо їх створення та функціонування велись ще на початку 2000-х. Наразі в країні діють 400 навчальних закладів у секторі ПОН **зі статусом** *Центру професійної майстерності (Centre of Vocational Excellence/CoVE)*. Саме так! У країні функціонують не окремі навчальні заклади під назвою «Центр професійної майстерності», а коледжі безперервної освіти чи інші установи, що надають

освітні та навчальні послуги сектору ПОН, зі статусом Центру професійної майстерності. Він вважається показником гарантії якості професійної підготовки в навчальному закладі. Для його присвоєння навчальна установа повинна надавати високоякісні послуги викладання і пропонувати низку курсів різних варіацій навчальних траєкторій, починаючи з третього рівня Національної рамки кваліфікацій (Рамки регульованих кваліфікацій з 2015 року). Присвоєння статусу до 2010 року здійснювала Рада з питань навчання та вмінь (Learning and Skills Council). У квітні 2017 Агенція фінансування освіти та вмінь (Education and Skills Funding Agency, далі Агенція) об'єднала функції та зобов'язання Агенції фінансування освіти (Education Funding Agency) й Агенції фінансування навичок (Skills Funding Agency – колишня Рада з питань навчання та вмінь) і зараз відповідає за фінансування освіти і вмінь для дітей, молоді та дорослих. Фінансування діяльності Агенції здійснює Департамент освіти Об'єднаного королівства (Department for Education).

У Великій Британії також існує ряд установ, які займаються безпосередньо питаннями *професійної майстерності* через розроблення підходів до її розуміння, способів її формування, моделювання та вироблення. Однією з таких установ є Центр з питань умінь, знань та ефективності діяльності організації (The Centre on Skills, Knowledge and Organisational Performance (SKOPE) Університету Кембридж [111]. Є ще й Центри досконалості (Centre of Excellence), але вони закріплені за вищими навчальними закладами (рис. 12), хоча спектр їхніх досліджень та діяльності може включати і питання сектору ПОН. Такі Центри, як правило, розробляють рішення та підходи на випередження для своєчасної й ефективної відповіді на виклики майбутнього та мають більш академічний характер діяльності.

Рис. 12. Мережа Центрів досконалості в секторі інфраструктури [29]

То ж якщо озирнутись в минуле, до витоків дискусій про створення, функціонування, права, обов'язки та можливості Центрів професійної майстерності (ЦПМ), то можна побачити увесь спектр напрацьованого крізь призму запитань:

1. Які додаткові оперативні цілі має переслідувати Центр професійної майстерності?
2. У який(які) спосіб(способи) Центр професійної майстерності може задовольнити поточні та майбутні вимоги роботодавців?
3. Яким чином Центр професійної майстерності може залучати, зберігати, розвивати й винагороджувати висококваліфікованих фахівців? Як визначити їх дійсно високий рівень кваліфікації? У який спосіб висококваліфіковані фахівці можуть продемонструвати свій професійний досвід та рівень підготовки?
4. Які фактори визначають розміщення та тип спеціалізації Центру професійної майстерності?
5. Які критерії слід використовувати для визначення та створення Центру професійної майстерності?
6. Чи є механізми підтримки Уряду достатніми та відповідними?
7. Чи можуть відповідальні установи та зацікавлені сторони впроваджувати заходи підтримки Центру професійної майстерності? Які саме? У який спосіб?

Аналіз відповідних першоджерел та документів [32], [43], [65], [108] дає змогу узагальнено представити стислі відповіді-орієнтири на перераховані запитання. То ж, перш за все, було визначено, що ЦПМ повинні бути лідерами професійної підготовки 14-16 річних та пропонувати різні види і форми професійної підготовки для навчання представників інших вікових та цільових груп за рахунок узгодженості змісту освіти, високої якості ПОН і постійного розроблення інноваційних підходів для задоволення потреб у вміннях та навичках (1). ЦПМ повинні визначати не лише нагальні (сучасні) навички та вміння, а й майбутні, розробляти та пропонувати відповідні навчальні програми для їх опанування (й на випередження) із гнучким змістом, як для початківців (первинна ПОН), так і для вже досвідчених фахівців (підвищення кваліфікації, перепідготовка), активно використовувати сучасні ІКТ (2). Для ефективної організації залучення та роботи висококваліфікованих фахівців (із підприємств включно) було визначено необхідність упровадження низки ініціатив та винагород, можливості поєднання професійної та викладацької діяльності за рахунок гнучкого графіку роботи, проведення підвищення кваліфікації (професійна, методологічна, використання сучасних ІКТ та обладнання тощо), створення професійних мереж фахівців та використання маркетингових підходів (3). Основними передумовами створення, розміщення та спеціалізації ЦПМ було визначено реальну потребу в пропонованих навичках та вміннях, яка визначається лише через комунікацію між усіма зацікавленими сторонами, готовність їх підтримки на місцях (регіон чи галузь), доступність та відкритість ЦПМ для населення, використання ІКТ, відсутність дублювань та повторень з іншими навчальними закладами (у протилежному випадку – об'єднання зусиль та можливостей, створення мережі), належність пропонованої кваліфікації до офіційно визнаних Національних професійних кваліфікацій (4). Критеріями створення ЦПМ визначають доведену якість професійної підготовки, прозорість діяльності та доступність вступу, зв'язок із сектором економіки, роботодавцями, ситуацією на ринку праці (місцевому та/чи національному), рівень працевлаштування випускників, коротко- та довгострокові цілі навчального закладу, наявність прямих зав'язків та співпраці з висококваліфікованими

спеціалістами й фахівцями галузі тощо (5). Координація зусиль та взаємодоповнюваності на інституційному та змістовому (навчальні програми, стандарти) рівнях і розвиток персоналу вважаються важливими та значимими заходами підтримки ЦПМ з боку зацікавлених сторін, наприклад: відбір та впровадження кращих практик, підвищення кваліфікації й рівня професійної компетентності викладачів навчальних закладів, надання можливостей формування вмінь роботи з сучасним обладнанням, формування мереж за професійними інтересами та обмін досвідом, надання навчальних матеріалів, спільна участь у проектах, супровід та розроблення стандартів тощо (6).

Та не лише в межах ЄС і сусідніх країн запроваджуються такі ініціативи й Центри досконалості. Цікавим також є досвід В'єтнаму, який напрацьовується завдяки підтримці Федеративної республіки Німеччини [31].

У рамках проекту Міжнародний технологічний коледж (МТК) розробляє навчальні програми на основі стандартів Німеччини та випробовує їх в реальних умовах підприємств. Основний

фокус спрямовано на сектори з особливо високим потенціалом (будівельна механіка, металообробка, мехатроніка та промислова електроніка). Компанії, що беруть участь в реалізації таких навчальних програм, повинні забезпечувати практико-орієнтований підхід та відповідати вимогам

З 2010 по 2020 рр. Німецьке товариство міжнародного співробітництва (GIZ) «Реформування професійної освіти і навчання у В'єтнамі» надає підтримку двом навчальним закладам – Міжнародний технологічний коледж (International Technology College) та Професійний коледж машинобудування та меліорації (Vocational College of Machinery and Irrigation) – для виконання ними завдань та функцій Центрів досконалості сектора технічної професійної освіти і навчання. Реалізує проект Міністерство праці, людей з обмеженими можливостями та соціального забезпечення (Ministry of Labour, Invalids and Social Affairs)

промисловості. Проект, зі своєї сторони, підтримує навчальний заклад у плануванні та впровадженні навчальних програм через навчання педагогічних працівників та тренерів-експертів і надання консультацій щодо управління змістом навчальних програм. Для навчання використовується найсучасніше обладнання і планується в майбутньому розширити межі повноважень та

підвищувати кваліфікацію відповідних працівників педагогічних колективів інших закладів.

Професійний коледж машинобудування та меліорації (ПКММ) розвиває своє перетворення на Центр досконалості в напрямі «озеленення» професійної освіти і навчання через розроблення та апробацію базових курсів з питань захисту навколишнього середовища, енергоефективності й ефективного використання ресурсів, навчальних програм та низки навчальних заходів з фокусом на потреби «зеленої» економіки. Навчальний заклад також розвиває можливості розширення зони відповідальності та впливу в секторі «зеленої ПОН» не лише на навчальні заклади В'єтнаму, а й Камбоджі, Лаосу та М'янми, але в статусі регіонального центру «зеленої» професійної освіти і навчання.

Сектори економіки для Центрів досконалості у В'єтнамі обрані відповідно до задекларованого прагнення стати індустріальною країною з одночасним покращенням екологічної ситуації до 2020 року. І професійна освіта є найважливішою або ж центральною частиною такого прагнення. У країні попит на кваліфікованих робітників «крокує в ногу» з ростом економіки і закріпленням конкурентоспроможних позицій на регіональному й міжнародному ринках та відповідними технічними проблемами, що виникають в результаті таких перетворень. Система технічної професійної освіти і навчання В'єтнаму ще не синхронізована з потребами економіки й суспільства, і Центри досконалості створюються саме для забезпечення їх узгодження. Уряд країни планує підвищити долю підготовки кваліфікованих працівників від 32% до 55% до 2020 року, адже на ринок праці щороку виходить більше мільйона людей.

На даний час вже є значні результати та зрушення, а саме:

– розроблено основоположну концепцію Центрів досконалості для професійної освіти і навчання;

Цікаво. Загальна кількість населення В'єтнаму становить більше 94 млн. людей, середній вік – 30,1 рік, густота населення 301,4 особи/км². В Україні – 42 млн. населення, 40,6 років та 301,4 особи/км² та 74,3 особи/км² відповідно. Станом на грудень 2017 року в Україні кількість безробітних становить 1 786 400 осіб, з яких лише 422 400 офіційно зареєстровані як такі, що активно шукають роботу.

- для обраних і вказаних вище професіональних секторів вже розроблено професійні стандарти з активним залученням бізнесу та підприємств;
- з 2014 року більше 1800 студентів МТК змогли краще вибудувати свою професійну кар'єру завдяки підвищенню кваліфікацій 54 викладачів;
- підвищення кваліфікації вчительського складу включає не лише покращення їхніх практичних технічних умінь, а й вироблення безпечної поведінки та дотримання усіх вимог і нормативів.

За підтримки Міжнародної організації праці (МОП) та фінансування ЄС низка Центрів досконалості була створені й у Бангладеші для розвитку, підтримки та зміцнення якості підготовки робочої сили держави [30]. Центри здійснюють моніторинг практики розвитку вмінь та навичок у галузі та просувають найкращі моделі навчання на робочому місці у певному секторі промисловості.

До послуг Центрів належать такі: • проведення тренінгів, орієнтованих на промисловість щодо підвищення продуктивності та контролю якості, проведення курсів підвищення кваліфікації на національному рівні; • проведення досліджень і надання статистичних даних та послуг; • супровід процедур акредитації та сертифікації, розроблення/огляд галузевих політик та процедур; • розроблення та впровадження програм розвитку вмінь та навичок; • підтримка розвитку державно-приватного партнерства та взаємозв'язків між учасниками і зацікавленими сторонами та залучення нових до співпраці як на національному так і на міжнародному рівнях; • допомога у створенні національно визнаних навчальних програм та прийняття методології підготовки та оцінювання на основі компетентності для задоволення потреб промисловості; • допомога окремим особам та організаціям у визнанні результатів попереднього навчання та підтвердження умінь і навичок набутих в результаті неформального чи інформального (спонтанного) навчання.

Центри можуть надавати послуги уряду, роботодавцям та працівникам асоціацій. У такий спосіб вони в змозі заробляти кошти на забезпечення свого функціонування, так як державне фінансування надається лише на перших етапах діяльності. То ж Центри мають можливості багатоканального

фінансування – держава, приватні особи чи підприємства, донорські організації/внески. Управління Центрами здійснюють керівні органи, які складаються з представників Рад промислових навичок, державних органів та об'єднань працівників. Про успішність створення та функціонування Центрів свідчить той факт, що за рік їх функціонування в секторах шкіряної, аграрної, харчової та туристичної промисловості кількість учнів із 152 зросла до 2500, і 21 викладач підвищив свою кваліфікацію.

Отже, аналіз вищевикладеного дає змогу зробити висновок про різноманітність та різноаспектність використання такого явища як Центр досконалості у секторі професійної освіти і навчання, а саме:

- у секторі ПОН переклад та тлумачення поняття *Centres of Excellence* з англійської можна варіювати відповідно до галузі чи сектора економіки, цілей та особливостей діяльності, спектра знань та вмінь, або ж використовувати уточнений термін Центр професійної майстерності (Centre of Vocational Excellence) для визначення його професійної спрямованості (на прикладі Об'єднаного королівства Великої Британії та Північної Ірландії);

- такий Центр може обслуговувати як потреби регіону, так і потреби галузі (регіональний, секторальний чи мішаний/гібридний), або ж бути осередком вироблення ефективних відповідей на виклики сучасності та майбутнього щодо потреб у вміннях для розвитку економіки та конкурентоспроможності держави;

- Центри обов'язково мають випереджувати інші заклади сектора ПОН на всіх рівнях (інституційному, змістовому, оснащення, кадри, співпраця тощо);

- у секторі ПОН Центри можуть бути як і окремим прогресивними навчальними закладами, так і слугувати в якості статусу навчального закладу для визнання високої якості професійної підготовки, яку він надає;

- створення таких Центрів має відповідати стратегічним цілям розвитку економіки країни, покращенню добробуту її громадян та знаходити підтримку з боку роботодавців, бізнесу та інших зацікавлених сторін;

- максимальне залучення роботодавців до усіх процесів та етапів професійної підготовки є обов'язковою умовою та запорукою відповідності

рівня кваліфікації та майтесності випускника потребам, вимогам та умовам роботодавця вже з перших днів його/її професійної діяльності;

– наявність Центрів (професійної) майстерності/досконалості в секторі ПОН країни сприяє підвищенню статусу та популяризації робітничих професій, «омолодженню» робітничого потенціалу галузі та оновленню професійних знань і вмінь вже досвідчених працівників з багаторічним стажем роботи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. A Guide to Apprenticeships [Електронний ресурс].– Режим доступу: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/471383/Apprenticeships_Learner_Brochure_updated_October_15.pdf
2. Act No. 2013-595 of 8 July 2013 providing guidelines for the refoundation of the school of the Republic. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000027677984&categorieLien=id>
3. Ada National college for digital skills [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ada.ac.uk/about-ada/>
4. Agency for Vocational Education and Training and Adult Education (2016). Vocational education and training in Europe – Croatia. Cedefop ReferNet VET in Europe reports. http://libserver.cedefop.europa.eu/vetelib/2016/2016_CR_HR.pdf
5. Allinckx, I.; Monico D. (2016). Vocational education and training in Europe – Belgium. Cedefop ReferNet VET in Europe reports; 2016. http://libserver.cedefop.europa.eu/vetelib/2016/2016_CR_BE.pdf
6. Andersen, O.D; Kruse, K. (2016). Vocational education and training in Europe – Denmark. Cedefop ReferNet VET in Europe reports; 2016. http://libserver.cedefop.europa.eu/vetelib/2016/2016_CR_DK.pdf
7. Apprenticeship agreement: template [Електронний ресурс].– Режим доступу : <https://www.gov.uk/government/publications/apprenticeship-agreement-template>
8. Apprenticeship Reform Programme Benefits Realisation (2017) Department for Education Reference: DFE-00115-2017 Crown copyright 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/604401/Apprenticeship_Reform_Programme_-_Benefits_Realisation_Strategy.pdf
9. Apprenticeships, Skills, Children and Learning Act [Електронний ресурс].– Режим доступу : <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2009/22/part/1>
10. Arnold, Rolf/Münch, Joachim (1996): Questions and answers on the Dual System of vocational training in Germany, Federal Ministry of Education and Science, Research and Technology, Bonn, 104 p.
11. Association of colleges. General further education colleges. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.aoc.co.uk/general-further-education-colleges>
12. Association of colleges. Sharing Innovative Approaches to Implementing 16 – 19 Study Programmes Hull College Group. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.aoc.co.uk/.../Hull%20College%20Group%20-%20...>

13. Athanasouli, A., Georgiadis, N., Karnemidou, A., Mavris, D. (2016). Vocational education and training in Europe – Greece. Cedefop ReferNet VET in Europe reports http://libserver.cedefop.europa.eu/vetelib/2016/2016_CR_GR.pdf
14. Bacigalupo M., Panagiotis Kampylis P., etc. EntreComp: The Entrepreneurship Competence Framework. – Luxembourg: Publication Office of the European Union. – 2016. – 39 p.
15. Building our Industrial Strategy [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/611705/building-our-industrial-strategy-green-paper.pdf
16. Burke, N.; Condon, N. and Hogan, A. (2016). Vocational education and training in Europe – Ireland. Cedefop ReferNet VET in Europe reports; 2016. http://libserver.cedefop.europa.eu/vetelib/2016/2016_CR_IE.pdf
17. Cedefop (2004): From divergence to convergence. A history of vocational education and training in Europe, Vocational Training European Journal No.32,
18. Cedefop (2014) Developing apprenticeships Briefing note – 9088 EN [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.cedefop.europa.eu/en/publications-and-resources/publications/9088>
19. Cedefop (2014a). Attractiveness of initial vocational education and training: identifying what matters. Luxembourg: Publications Office. Cedefop research paper; No 39. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.cedefop.europa.eu/EN/Files/5539_en.pdf
20. Cedefop (2015). Stronger VET for better lives: Cedefop’s monitoring report on vocational education and training policies 2010-14. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Cedefop Reference series; No 98.
21. Cedefop (2016). Vocational education and training in Slovakia: short description. Luxembourg: Publications Office. <http://dx.doi.org/10.2801/831200>
22. Cedefop (2017). The changing nature and role of vocational education and training in Europe. Volume 2: Results of a survey among European VET experts. Luxembourg: Publications Office. Cedefop research paper; No 64. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://dx.doi.org/10.2801/548024>
23. Cedefop (2017). Vocational education and training in Estonia: short description. Luxembourg: Publications Office. <http://dx.doi.org/10.2801/15844>
24. Cedefop (2017). Vocational education and training in Malta: short description. Luxembourg: Publications Office. <http://dx.doi.org/10.2801/42549>
25. Cedefop. European Commission. Guiding principles on professional development of trainers in vocational education and training [Электронный ресурс].- Режим доступа: [http://C:/Documents%20and%20Settings/Admin/Мой%20документы/Downloads/TWG_Guiding_principles_on_professional_development_of_trainers_in_VET_FINAL%20\(5\).pdf](http://C:/Documents%20and%20Settings/Admin/Мой%20документы/Downloads/TWG_Guiding_principles_on_professional_development_of_trainers_in_VET_FINAL%20(5).pdf)
26. CEDEFOP. Thessaloniki, 3 December 2015. PRESS RELEASE. Innovation and training: partners in change.-[Электронный ресурс].- Режим доступа: [https://Documents%20and%20Settings/Admin/Мой%20документы/Downloads/2015-12-03_press_release_bn-innovation_en%20\(1\).pdf](https://Documents%20and%20Settings/Admin/Мой%20документы/Downloads/2015-12-03_press_release_bn-innovation_en%20(1).pdf)
27. Centers of Excellence and Colleges are among the Top Preferences in Vocational Education [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.eu-vet-project-gora.md/1661/>
28. Centre Inffo (2016). Vocational education and training in Europe – France. Cedefop ReferNet VET in Europe reports; 2016. http://libserver.cedefop.europa.eu/vetelib/2016/2016_CR_FR.pdf
29. Centre of Excellence in Infrastructure [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ukrrin.org.uk/centres-of-excellence/centre-of-excellence-in-infrastructure/>

30. Centres of Excellence (COEs) in Bangladesh [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---asia/---ro-bangkok/---ilo-dhaka/documents/publication/wcms_226504.pdf
31. Centres of excellence for vocational education [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.giz.de/en/worldwide/18758.html>
32. Centres of Vocational Excellence: heralding a new era for further education [http:](http://dera.ioe.ac.uk/11417/1/011140.pdf) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: [//dera.ioe.ac.uk/11417/1/011140.pdf](http://dera.ioe.ac.uk/11417/1/011140.pdf)
33. Cerkez, E.B.; Stroie, D.C.; Vladut, Z.E. (2016). Vocational education and training in Europe – Romania. Cedefop ReferNet VET in Europe reports. http://libserver.cedefop.europa.eu/vetelib/2016/2016_CR_RO.pdf
34. Circular No 2014-068 of 20-5-2014: [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.education.gouv.fr/pid25535/bulletin_officiel.html?cid_bo=79642
35. Communiqué of the European Ministers for Vocational Education and Training, the European Social Partners and the European Commission, meeting in Bruges on 7 December 2010 to review the strategic approach and priorities. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://ec.europa.eu/education/policy/vocational-policy/doc/brugescom_fr.pdf
36. Daija, Z.; Kinta, G. (2016). Vocational education and training in Europe – Latvia. Cedefop ReferNet VET in Europe reports. http://libserver.cedefop.europa.eu/vetelib/2016/2016_CR_LV.pdf
37. Dearden, L., C. Emmerson, C. Frayne, and C. Meghir (2009). “Conditional cash transfers and school dropout rates.” *Journal of Human Resources*, 44(4): 827-857
38. Deissinger Thomas. Übungsfirmen am kaufmännischen Berufskolleg in Baden-Württemberg. Praxisorientierung vollzeitschulischer Berufsbildung zwischen Anspruch und Wirklichkeit. – Eusl-Verlagsgesellschaft mbH. Paderborn. – 2006. – 212 S.
39. DGERT (2016). Vocational education and training in Europe – Portugal. Cedefop ReferNet VET in Europe reports; 2016. http://libserver.cedefop.europa.eu/vetelib/2016/2016_CR_PT.pdf
40. Die Zentralstelle des Deutschen ÜbungsfirmenRings. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.die-zentralstelle.de/zentralstelle-und-netzwerk/die-zentralstelle.html>
41. Duale Ausbildung [Электронный ресурс]. – Режим доступа : https://de.wikipedia.org/wiki/Duale_Ausbildung
42. Dunia Pepe, Piera Casentini. Innovation in VET: Italy. - CEDEFOP.- ReferNet.- Режим доступа: https://cumulus.cedefop.europa.eu/files/vetelib/2016/2016_CR_IT.pdf
43. Education & Skills Funding Agency [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.gov.uk/government/organisations/education-and-skills-funding-agency>
44. Educational Policy Outlook. Israel. – OECD, 2016. – 24 p.
45. Efficiency and Innovation Fund Shared Services Evaluation Report: The Many Faces of Collaboration. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: [//www.aoc.co.uk/sites/default/files/The%20Many%20Faces%20of%20Collaboration_0.pdf](http://www.aoc.co.uk/sites/default/files/The%20Many%20Faces%20of%20Collaboration_0.pdf)
46. English Apprenticeships: Our 2020 Vision (2015) HM Government BIS/15/604 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/482754/BIS-15-604-english-apprenticeships-our-2020-vision.pdf

47. EntreComp: The Entrepreneurship Competence Framework. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://ec.europa.eu/jrc/en/publication/eur-scientific-and-technical-research-reports/entrecomp-entrepreneurship-competence-framework>
48. Entrepreneurship education. Growth. Internal Market, Industry, Entrepreneurship and SMEs. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://ec.europa.eu/growth/smes/promoting-entrepreneurship/support/education_en
49. Estonia: VET in Europe: country report 2017 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.cedefop.europa.eu/de/publications-and-resources/country-reports/estonia-vet-europe-country-report-2017>
50. ETF (2014b). Making better vocational qualifications vocational qualifications system reforms in ETF partner countries. NQF inventory. Turin: ETF. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: [http://www.etf.europa.eu/webatt.nsf/0/3AE7DF5686200FCEC1257CA00047FD58/\\$file/Making%20better%20vocational%20qualifications.pdf](http://www.etf.europa.eu/webatt.nsf/0/3AE7DF5686200FCEC1257CA00047FD58/$file/Making%20better%20vocational%20qualifications.pdf)
51. European Commission. Common European Principles for Teacher Competencies and Qualifications. – Brussel : European Commission, 2005. – URL: [http:// europa.eu.int/comm/education/policies/2010/doc/principles_en.pdf](http://europa.eu.int/comm/education/policies/2010/doc/principles_en.pdf).
52. European Commission. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee the Regions. A new impetus for European cooperation in Vocational Education and Training to support the Europe 2020 strategy.- Brussels, 9.6.2010 COM(2010) 296 final [Электронный ресурс].- Режим доступа: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52010DC0296&from=EN>
53. European Commission. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee the Regions. Youth on the Move: An initiative to unleash the potential of young people to achieve smart, sustainable and inclusive growth in the European Union.
54. European Commission. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Youth Opportunities Initiative, COM (2011) 933 final, Brussels, 20.12.2011. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=7276&langId=en>
55. European Commission. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Rethinking Education: Investing in skills for better socio-economic outcomes. Strasbourg, 20.11.2012 COM (2012) 669 final
56. European Commission. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee the Regions. Joint Report of the Council and the Commission on the implementation of the Strategic framework for European cooperation in education and training (ET2020). New priorities for European cooperation in education and training. Brussels, 26.8.2015 COM (2015) 408 final
57. European Commission. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Opening up Education: Innovative teaching and learning for all through new Technologies and Open Educational Resources (2015). [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52013DC0654>
58. European Commission. Communiqué of the European Ministers for Vocational Education and Training, the European Social Partners and the European Commission, convened in Bruges on 7 December 2010, on enhanced European Cooperation in Vocational Education and Training for the period 2011-2020. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.bruges_en.pdf

59. European Commission. European Alliance for Apprenticeships. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://todofp.es/dam/jcr:6399580b-919e-42b3-9a02-012928599a39/dgemplleafletapprenticeshipenaccessiblev1-0-pdf.pdf>.
60. European Union. Europe 2020: A strategy for smart, sustainable and inclusive growth. Communication from the Commission. – Brussels, 3.3.2010 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf>
61. European Union. Lisbon European Council 23 And 24 March 2000. Presidency Conclusions [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/00100-r1.enO.htm.
62. EUROPEN–PEN International (PEN). [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.penworldwide.org/practicecenterprise.html>. (Дата звернення 20.11.2017). Idee der Übungsfirma. – Austrian Center for Training firms. – Wien. – Juli 1998. – S.31.
63. Eurostat Vocational education and training statistics [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Vocational_education_and_training_statistics
64. Eurotrainer: A study of the situation and qualification of trainers in Europe. FINAL REPORT. Institut Technik+Bildung, University of Bremen, January 2008. [Электронный ресурс].- Режим доступа: https://www.bibb.de/dokumente/pdf/projekt_30557_wlk_so_EUROTRAINER_FinalReport_Vol_1.pdf
65. Experience UK: A guide to creative excellence in visitor attractions [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.gov.uk/government/publications/experience-uk-a-guide-to-creative-excellence-in-visitor-attractions>
66. Farkas, P. et al. (2016). Vocational education and training in Europe – Hungary. Cedefop ReferNet VET in Europe reports. http://libserver.cedefop.europa.eu/vetelib/2016/2016_CR_HU.pdf
67. Further and Higher Education Act 1992. CHAPTER 13. First Published 1992. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1992/13/pdfs/ukpga_19920013_en.pdf
68. Green, F., Felstead, A., Gallie, D., Inanc, H. and Jewson, N. (2016), The Declining Volume of Workers’ Training in Britain. British Journal of Industrial Relations, 54: 422–448.
69. Hergan, M.; Čelebič T. (2016). Vocational education and training in Europe – Slovenia. Cedefop ReferNet VET in Europe reports; 2016. http://libserver.cedefop.europa.eu/vetelib/2016/2016_CR_SI.pdf
70. High speed rail – the National college [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.nchsr.ac.uk/>
71. Hippach-Schneider, U.; Huismann, A. (2016). Vocational education and training in Europe – Germany. Cedefop ReferNet VET in Europe reports; 2016. http://libserver.cedefop.europa.eu/vetelib/2016/2016_CR_DE.pdf
72. Hodgson, A. (2015). “The coming of age for FE? Reflections on the past and future role of further education colleges in England.” Institute of Education Press
73. Hupkau, C., S. McNally, J. Ruiz-Valenzuela and G. Ventura, “Post-Compulsory Education in England: Choices and Implications”, CVER Discussion paper July 2016
74. INFPC (2016). Vocational education and training in Europe – Luxembourg. Cedefop ReferNet VET in Europe reports. http://libserver.cedefop.europa.eu/vetelib/2016/2016_CR_LU.pdf
75. Innovation in VET – France. The Example of the Campuses of Professions and Qualifications.- - CEDEFOP.- ReferNet. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://www.centre-info.fr/refernet/IMG/pdf/Innovation_in_VET.pdf

76. Israel 2020: A Strategic Vision for Economic Development. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.econstrat.org/research/country-and-area-studies/354-israel-2020-a-strategic-vision-for-economic-development>
77. Israel: Trends, Perspectives and Challenges in Strengthening Vocational Education for Social Inclusion and Social Cohesion. - European Training Foundation, 2014. – 62 p.
78. Jacobs J. Real time strategic change: How to create your preferred future faster and more sustainably. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://stiatemenos.com/real-time-strategic-change-how-to-create-your-preferred-future-faster-and-more-sustainably>
79. Kaňáková, M.; Czesaná, V.; Šimová, Z. (2016). Vocational education and training in Europe – Czech Republic. Cedefop ReferNet VET in Europe reports. http://libserver.cedefop.europa.eu/vetelib/2016/2016_CR_CZ.pdf
80. Key further education statistics. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.aoc.co.uk/about-colleges/research-and-stats/key-further-education-statistics>
81. Korelli, Y.; Mourouzides, Y. (2016). Vocational education and training in Europe – Cyprus. Cedefop ReferNet VET in Europe reports. http://libserver.cedefop.europa.eu/vetelib/2016/ReferNet_CY_CR.pdf
82. Koukku, A.; Paronen, P. (2016). Vocational education and training in Europe – Finland. Cedefop ReferNet VET in Europe reports; 2016. http://libserver.cedefop.europa.eu/vetelib/2016/2016_CR_FI.pdf
83. Kuczera, M., S. Field and C. Windisch, (2016). “Building skills for all: a review of England” OECD. Snelson, S., and K. Deyes. (2016).
84. Kvalifikacijų ir profesinio mokymo plėtros centras. (2016). Vocational education and training in Europe – Lithuania. Cedefop ReferNet VET in Europe reports. http://libserver.cedefop.europa.eu/vetelib/2016/2016_CR_LT.pdf
85. L. Wolff, E. Breit. Education in Israel: The Challenges Ahead. - Research Paper / The Joseph and Alma Gildenhorn Institute for Israel Studies – Nr.8. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://israelstudies.umd.edu/pdf/Larry%20Wolff%20Research%20Paper%20-%20May%202012%20-%20Updated.pdf>
86. Leaflet of the national ‘Education Economy’ Council. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.education.gouv.fr/cid74533/le-conseil-national-education-economie.html>
87. Maier Thomas- Die Übungsfirma aus der IKP-Perspektive. Eingereicht an der Pädagogischen Hochschule Steiermark zur Erlangung des akademischen Grades Bachelor of Education (BEd). – Graz. – 2013. – 67 S.
88. Mapping Vocational Education and Training Governance in Israel. – GEMM, 2014. – 28 p.
89. National college creative industries [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://creativeindustries.ac.uk/>
90. National reform programme, France, May 2014 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.economie.gouv.fr/files/programme-national-de-reforme-2014.pdf>
91. NAVET (2016). Vocational education and training in Europe – Bulgaria. Cedefop ReferNet VET in Europe reports; 2016. http://libserver.cedefop.europa.eu/vetelib/2016/2016_CR_BG.pdf
92. Norwegian Centre for International Cooperation in Education (SIU) (2016). Vocational education and training in Europe – Norway. Cedefop ReferNet VET in Europe reports; 2016. http://libserver.cedefop.europa.eu/vetelib/2016/2016_CR_NO.pdf
93. Office of Qualifications and Examinations Regulation (Ofqual): Twitter Archive [Электронный ресурс]. – Режим доступа:

http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/twitter/ofqual?year_from=2009&year_to=2017&amount=15&sort=desc&from=630

94. Opening a studio school: a guide for studio school proposer groups on the pre-opening stage, DfE, August 2014. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: dera.ioe.ac.uk/20724/1/studio_school_preopening_guide.pdf
95. Overview of European VET- teacher qualifications and VET- teacher education [Электронный ресурс].- Режим доступа: <https://verkkolehdet.jamk.fi/elo/2014/12/20/an-overview-of-european-vet-teacher-qualifications-and-vet-teacher>
96. Post-16 Skills Plan (July 2016), Department for Business, Innovation and Skills Department for Education Web ISBN 978-1-4741-3238-1 Crown copyright 2016 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/536043/Post-16_Skills_Plan.pdf
97. Poulsen, Søren Bo; Eberhardt, Christiane Approaching Apprenticeship Systems from a European Perspective / S. Poulsen, C. Eberhardt // Academic Research Discussion Papers/ – Heft-Nr. 171/ – 2016. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.bibb.de/veroeffentlichungen/en/publication/show/7987>
98. Practical trainer [Электронный ресурс].- Режим доступа: [file:///C:/Users/%D0%A1%D0%BD%D0%B5%D0%B6%D0%B0%D0%BD%D0%B0/Downloads/04.TWG_trainers_in_VET_PLA_1.Qualification_of_practical_trainer_\(Keniscentrum_Handel\).pdf](file:///C:/Users/%D0%A1%D0%BD%D0%B5%D0%B6%D0%B0%D0%BD%D0%B0/Downloads/04.TWG_trainers_in_VET_PLA_1.Qualification_of_practical_trainer_(Keniscentrum_Handel).pdf)
99. Prime – Optimisation of the Network of Vocational Education and Training Providers in Ukraine. Assessment of Options for Policy Action”, European Training Foundation, 2016.
100. Pecková S. Practice Enterprise as a Way of Acquiring Foreign Languages – an International Survey / S. Pecková // International Journal of Teaching and Education. – Vol. IV(3). – 2016. – P. 1–6.
101. QAA (2014). Qualifications can cross boundaries – a guide to comparing qualifications in the UK and Ireland [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.qaa.ac.uk/en/Publications/Documents/Qualifications-can-Cross-Boundaries.pdf>
102. Regulated Qualifications Framework [Электронный ресурс].- Режим доступа: <https://www.gov.uk/government/publications/regulated-qualifications-framework-a-postcard>
103. Report of the Independent Panel on Technical Education (April 2016), Department for Education Crown copyright 2016 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/536046/Report_of_the_Independent_Panel_on_Technical_Education.pdf
104. Richard, D. (2012) The Richard Review of Apprenticeships, Doug Richard, CEO and Founder, School for Startups [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/34708/richard-review-full.pdf
105. Riebenbauer E., Stock M. Förderung unternehmerischen Denkens und Handelns in der universitären Übungsfirma / E. Riebenbauer, M. Stock // ZFHE. – Jg.10 / Nr.3 (Juni 2015). – S. 129–140
106. Ruf M. Zur Funktion der Übungsfirma im Rahmen der vollzeitschulischen Berufsausbildung am baden-württembergischen Berufskolleg. Integrierte Unternehmenssoftware als didaktische Herausforderung / M. Ruf // bwpat.de. – Nr. 10. – Juli 2006. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.bwpat.de/ausgabe10/ruf_bwpat10.shtml
107. Sancha, I.; Gutiérrez, S. (2016). Vocational education and training in Europe – Spain. Cedefop ReferNet VET in Europe reports; 2016. http://libserver.cedefop.europa.eu/vetelib/2016/2016_CR_ES.pdf

108. Scotland Financial Centre of Excellence [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.gov.uk/government/publications/scotland-financial-centre-of-excellence>
109. Second call for campus of professions and qualifications projects – letter of 2 February 2014. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://www.education.gouv.fr/pid25535/bulletin_officiel.html?cid_bo=77287
110. Skolverket, ReferNet Sweden. (2016). Vocational education and training in Europe – Sweden. Cedefop ReferNet VET in Europe reports. https://cumulus.cedefop.europa.eu/files/vetelib/2016/2016_CR_SE.pdf
111. SKOPE Skills, Knowledge and Organisational Performance [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.skope.ox.ac.uk/>
112. Smulders, H., Cox, A., Westerhuis, A. (2016). Vocational education and training in Europe – Netherlands. Cedefop ReferNet VET in Europe reports. http://libserver.cedefop.europa.eu/vetelib/2016/2016_CR_NL.pdf
113. South Eastern Europe, Israel and Turkey trends, perspectives and challenges in strengthening vocational education for social inclusion and social cohesion. – ETF, London School of Economics and Political Science (LSE), 2015. – 143 p.
114. Strategic framework – Education & Training 2020. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://ec.europa.eu/education/policy/strategic-framework_en
115. Strategic plan to strengthen science and technology education. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/MadaTech/englishsifria/Technology/hazon_verazona_english.htm
116. Technical and Further Education Act 2017 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2017/19/contents>
117. The 50th International Practice Enterprise Trade Fair. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.uebungsfirmenmesse2014.de/englisch/about/the-trade-fair.html>
118. The Handbook of Technology Foresight. Concepts and Practice. - Edward Elgar Publishing, 2008. – 374 p.
119. Tritscher-Archan, S. (2016). Vocational education and training in Europe – Austria. Cedefop ReferNet VET in Europe reports. http://libserver.cedefop.europa.eu/vetelib/2016/2016_CR_AT.pdf
120. UK NARIC. (2016). Vocational education and training in Europe – United Kingdom. Cedefop ReferNet VET in Europe reports; 2016. http://libserver.cedefop.europa.eu/vetelib/2016/2016_CR_UK.pdf
121. UKCES Employer Skills Survey 2015: UK report [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/525444/UKCESS_2015_Report_for_web_May.pdf
122. Understanding the Further Education Market in England, BIS Research paper number 296
123. United Kingdom [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://mavoieproeurope.onisep.fr/en/initial-vocational-education-and-training-in-europe/united-kingdom/>
124. VET Quality Label for Centres of Excellence [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.evtaql.eu/>
125. Vocational and professional education and training in Switzerland – SBFi [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://www.sbf.admin.ch/dam/sbf/en/dokumente/berufsbildung_inderschweiz-

[faktenundzahlen2016.pdf.download.pdf/vocational_and_professionaleducationandtraininginswitzerland-fac.pdf](#)

126. Winkelbauer A., Riebenbauer E. Teamentwicklung in der Übungsfirma / A. Winkelbauer // Wissenplus. – № 5–09. – 2010. – S. 54–58.
127. Workforce data across the Further Education sector 2014/2015. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.et-foundation.co.uk/wp-content/uploads/2016/06/RPT-summary-of-workforce-reports-for-publication-PC.pdf>
128. World Factbook. Israel. – CIA, USA, 2017. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/is.html>
129. Англо-український словник: У 2 т. – Близько 120 000 слів / Склав М. І. Балла.– К.: Освіта, 1996.– Т. 1.– 752 с.
130. Исследовательский проект "Сравнение системы профессионального образования в России и англоязычных странах" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://infourok.ru/issledovatel'skiy-proekt-sravnenie-sistemi-professionalnogo-obrazovaniya-v-rossii-i-anglozichnih-stranah-2682596.html>
131. Кремень В. Г. Проблеми якості української освіти в контексті сучасних цивілізаційних змін / В. Г. Кремень // Український педагогічний журнал. - 2015. - № 1. - С. 8-15.
132. Курбатов О. П. Інноваційні технології навчання при підготовці кваліфікованих робітників в системі професійно-технічної освіти [Текст] / О. П. Курбатов // Проблеми інженерно-педагогічної освіти : зб. наук. пр. / Укр. інж.-пед. акад. – Х., 2005. – Вип. 10. – С. 163–171.
133. Минимальная зарплата во Франции [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.evrokatalog.eu/france/law/minimalnaya-zarplata-vo-francii>
134. Наукове забезпечення розвитку освіти в Україні: актуальні проблеми теорії і практики (до 25-річчя НАПН України). Збірник наукових праць. — К.: Видавничий дім «Сам», 2017. – С.6.
135. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні. Національна академія педагогічних наук України. За редакцією В. Г. Кременя Київ: Педагогічна думка, 2017.
136. Підвищення ефективності фінансування професійної освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ipq.org.ua/ua/research/30>
137. Про затвердження середньострокового плану пріоритетних дій Уряду до 2020 року та плану пріоритетних дій Уряду на 2017 рік: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 3 квітня 2017 р. № 275-р // Урядовий кур'єр. — 2017. — 11 травн. — № 85.
138. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. Указ Президента України від 25.06.2013 № 344/2013. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>
139. Пуховська Л. Європейські тенденції професійного навчання і розвитку виробничого персоналу / Л. Пуховська // Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка. – №10. – 2015. – С.110–115.
140. Радкевич В. Інноваційні процеси в сучасній професійній школі / В. Радкевич // Професійно-технічна освіта: інноваційний досвід, перспективи: Науково-методичний збірник / Упорядник Н.І. Бугай. – Вип. 1. – К., 2005. – С. 9-13.
141. Ремесленное ученичество [Електронний ресурс].– Режим доступу: http://explanatory_sociological.academic.ru/1682/РЕМЕСЛЕННОЕ_УЧЕНИЧЕСТВО
142. Савченко А.М. Методи форсайт як інструмент розвитку корпоративного сектору національної економіки України / А.М.Савченко // Бізнесінформ, 2014. - №12. – С.63-68.

143. Симуляційні методи викладання профільних дисциплін на додипломному етапі [Електронний ресурс] [презентація PowerPoint] / М. О. Гончарь, В. І. Лупаольцов, Ю. В. Волкова, О. Я. Бабак, П. Г. Кравчун, М. О. Щербіна, Ю. С. Парашук, Р. С. Шевченко : слайд-презентація на навчально методичній конференції «Симуляційне навчання в системі підготовки медичних кадрів», присвяченої 212-й річниці від дня заснування ХНМУ, Харків, 30 листопада 2016 року / М. О. Гончарь. Електр. дані (39 слайдів). – Харків. – 2016.
144. Система професійної освіти та професійної підготовки в розвинутих країнах [Електронний ресурс].– Режим доступу : <http://buklib.net/books/33203/>
145. Тезаурус професійної освіти і навчання в країнах Європейського Союзу/ Пуховська Л. П., Леу С. О., Радкевич О. П., Шимановський М. М., за наук. ред. Пуховської Л. П., Бородієнко О. В. – К.: Інститут професійно-технічної освіти НАПН України, 2016.- 51 с.
146. Феномен інновацій: освіта, суспільство, культура: монографія/ за ред. В.Г. Кременя.- К.: Педагогічна думка.- 2008.- 472 с.
147. Формулювання допомоги ЄС у реформуванні системи професійної (професійно-технічної) освіти в Україні / Заключний звіт Проект № 2017/385997 / Арам Авагян, Катерина Фурманець, Сніжана Леу /AECOM International Development Europe SL (Іспанія) / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.auc.org.ua/sites/default/files/sectors/u-137/zvit_yevo.pdf